

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертаційне дослідження

Савельєвої Ірини Володимирівни на тему:

**«Алекситимія як фактор виникнення ризику суїцидальної поведінки у осіб з депресивними розладами»,
представлену на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 053 «Психологія»**

Актуальність теми дисертаційного дослідження Савельєвої Ірини Володимирівни зумовлена необхідністю вивчення впливу алекситимії на ризик виникнення суїцидальної поведінки у осіб з депресивними розладами, з метою вдосконалення системи профілактичної, діагностичної та психотерапевтичної роботи у клініці депресивних психічних захворювань. У роботі особливий акцент зроблено на алекситимії як феномену, що характеризується нездатністю розпізнавати та вербалізувати власні емоційні стани. Алекситимія має тісний зв'язок із емоційною дизрегуляцією, яка, у свою чергу, ускладнює терапевтичні процеси. Поглиблене розуміння зв'язку алекситимії з агресивними тенденціями та їх впливу на суїцидальну поведінку є важливим для розробки нових підходів до профілактики та терапії.

Аналіз основного змісту дисертації дає підстави стверджувати, що авторкою дисертації доцільно обрані об'єкт, предмет та мета дослідження, що дозволило чітко визначити завдання, виконати їх у повному обсязі, про що свідчать представлені результати, сформульовані до них висновки та рекомендації, які поетапно висвітлені в роботі, та підтверджені апробацією та схваленням на значній кількості міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях. Результати дослідження знайшли повне відображення у 9 публікаціях, з них 4 статті у наукових фахових виданнях та 5 тезах доповідей.

У дисертаційній роботі детально і доказово розкрито вихідні науково-теоретичні положення, які визначають позицію авторки, сформовано експериментальні гіпотези та надані ґрунтовні висновки дослідження. Напрацьований матеріал, мета та завдання зумовили відповідний структурний зміст роботи, який складається зі вступу, трьох розділів, висновків і додатків.

На нашу думку, цінність дисертаційного дослідження полягає у розробці теоретичної моделі, що висвітлює ключові фактори ризику виникнення суїцидальної поведінки у пацієнтів із депресивними розладами. Зокрема, у роботі детально розкрито вплив алекситимії на формування такого ризику, що сприяє глибшому розумінню механізмів, які обумовлюють взаємозв'язок між емоційною дисрегуляцією та суїцидальними тенденціями.

Представлено ґрунтовний аналіз ефективності наявних методів диференційної діагностики суїцидального ризику та впровадження авторської анкети. Ці методики забезпечують підвищення точності виявлення суїцидальних тенденцій серед пацієнтів із високим рівнем алекситимії, що є важливим для клінічної практики. Дисертантка також поглиблює розуміння впливу алекситимії на розвиток агресивних проявів, які виступають значущими детермінантами суїцидальної поведінки. Отримані результати є основою для розробки нових психотерапевтичних інтервенцій. У роботі запропоновано рекомендації щодо критеріїв особливого підходу до терапії таких пацієнтів.

Здобувачкою запропоновано підхід, сутнісною особливістю якого є детальна оцінка кожної функціональної компоненти експериментального дослідження у контексті аналізу суїцидальних ризиків у пацієнтів із депресивними розладами. Зазначений підхід не лише сприяє вдосконаленню методологічної бази для проведення експериментальних досліджень, але також підвищує ефективність процесу оцінки психотерапевтичних інтервенцій, орієнтованих на профілактику суїцидальної поведінки, зокрема з використанням методів, заснованих на менталізації.

Здобутком авторки є проведення теоретичного та методологічного аналізу великого масиву наукової літератури, що уможливило уточнити ключові категорії та поняття психологічного дослідження, зокрема щодо впливу алекситимії на формування суїцидальних ризиків у пацієнтів із депресивними розладами. Узагальнення результатів цього аналізу акцентувало увагу на значущості вивчення емоційних та когнітивних труднощів, а також на їхньому взаємозв'язку із суїцидальною поведінкою. Отримані результати стали підґрунтям для розроблення концептуальної моделі, яка інтегрує алекситимію та інші ключові предиктори у процес управління ризиками суїцидальної поведінки.

Авторкою доведено актуальність комплексного підходу до оцінки суїцидального ризику у пацієнтів із депресивними розладами, що передбачає врахування складнощів емоційної регуляції, агресивних тенденцій та порушення процесів менталізації. Зокрема, визначено найбільш ефективні методи виявлення емоційної дисрегуляції та інших психологічних факторів, які сприяють формуванню суїцидальної поведінки.

Дисертанткою доведено необхідність комплексного підходу до оцінки суїцидального ризику у пацієнтів із депресивними розладами. Такий підхід включає врахування складнощів емоційної регуляції, агресивних тенденцій та порушень у процесах менталізації. Зокрема, визначення найефективніших методів виявлення емоційної дисрегуляції та інших психологічних факторів, що впливають на формування суїцидальної поведінки.

Викладений дисертанткою аналіз результатів емпіричного етапу дослідження характеризується послідовністю та статистичною обґрунтованістю, що дозволило сформулювати чіткі, логічно побудовані висновки.

У цілому, дослідження Савельєвої Ірини Володимирівни виконано на достатньому науковому та методичному рівнях. Дисертація відзначається науковою новизною отриманих результатів, серед яких: поглиблено розуміння психологічних механізмів формування ризику суїцидальної

поведінки у пацієнтів із депресивними розладами, що розкриває взаємозв'язок між емоційною дисрегуляцією, алекситимією та агресивними тенденціями, розроблено концептуальну модель суїцидального ризику, яка інтегрує ключові чинники: алекситимію, емоційну дисрегуляцію та агресивні прояви, забезпечуючи системне розуміння процесів, що призводять до суїцидальних дій, визначено компоненти психотерапевтичного впливу, заснованого на менталізації, зокрема таких аспектів, як розвиток емоційної регуляції та зміцнення ментальних ресурсів пацієнтів, що сприяють зниженню суїцидальних ризиків, експериментально підтверджено гіпотези про зв'язок алекситимії з підвищеним ризиком виникнення суїцидальної поведінки у пацієнтів із депресивними розладами, що підтверджує актуальність і практичну значущість дослідження.

Теоретичне значення дослідження полягає у визначенні ключових феноменологічних характеристик алекситимії та її впливу на формування ризиків суїцидальної поведінки у пацієнтів із депресивними розладами. Дисертанткою обґрунтовано високу ймовірність виникнення супутніх агресивних проявів у таких пацієнтів, що додатково підвищують ризик суїцидальних тенденцій. Розкрито психологічні механізми формування цих проявів, що дозволяє поглибити розуміння зв'язку між емоційною дисрегуляцією, алекситимією та суїцидальною поведінкою. У роботі запропоновано концептуальну модель, яка інтегрує ці фактори та відображає їхній вплив на перебіг депресивного розладу.

Практичне значення дослідження полягає у визначенні найефективніших психодіагностичних інструментів для виявлення ризику суїцидальної поведінки, що ґрунтується на результатах емпіричного аналізу. Описана психотерапевтична програма спрямована на зниження рівня алекситимії та агресивності, які є ключовими факторами, що впливають на формування суїцидального ризику. Застосування отриманих результатів у клінічній практиці сприяє вдосконаленню діагностичних і терапевтичних підходів у роботі з пацієнтами із депресивними розладами.

Практичні рекомендації, викладені в дисертації, мають значний потенціал для впровадження в клінічну практику та психотерапевтичну діяльність, зокрема у сфері ранньої профілактики суїцидальних ризиків. Використання розроблених психодіагностичних інструментів та психотерапевтичних інтервенцій може стати ефективним засобом для зниження суїцидальної поведінки, особливо серед пацієнтів із депресією, які мають високий рівень алекситимії. Це сприятиме покращенню якості терапевтичної роботи та зменшенню ризику суїцидальних спроб у цій вразливій групі.

Заслуговує на позитивну оцінку логічність викладу змісту дисертації, його завершеність в цілому. Результати проведеного дослідження дають підставу вважати, що визначенні завдання реалізовано повною мірою, мету досягнуто, сукупність отриманих наукових положень має суттєве значення для психології.

Зауваження та побажання до дисертаційного дослідження

Позитивно оцінюючи зміст і основні результати, науково-теоретичне та практичне значення результатів дисертаційного дослідження, вважаємо за потрібне висловити деякі дискусійні моменти та пропозиції:

1. Одним із ключових аргументів на користь актуальності роботи є необхідність забезпечення надійної та валідної діагностики суїцидальних ризиків у пацієнтів із депресією. Це є особливо важливим у контексті розмежування осіб із високим ризиком суїцидальної поведінки та тих, хто таких тенденцій не проявляє. У першому розділі дисертації надано змістовний теоретичний аналіз цієї проблеми. Проте доцільно було б розширити обговорення соціокультурних факторів, які суттєво впливають на формування алекситимії, що може сприяти більш комплексному розумінню досліджуваної проблеми.
2. Оскільки концепція алекситимії бере свій початок у психосоматичній медицині, важливо детальніше розглянути питання диференціації алекситимії як прояву психосоматичних порушень від алекситимії як

фактора, що сприяє виникненню ризику суїцидальної поведінки. Яким чином можна розмежувати ці аспекти?

3. У третьому розділі, де представлено основні результати констатувального етапу дослідження, надано вагомі висновки. Разом з тим, цікавим є питання: чи був здійснений порівняльний аналіз отриманих даних із результатами інших дослідників. Якщо так, то які його результати?
4. Беручи до уваги результати формувального експерименту, доцільним є розроблення методичних рекомендацій щодо практичного застосування концептуальної моделі управління суїцидальними ризиками. Яким чином можна деталізувати підходи до роботи з пацієнтами, які демонструють агресивні прояви? Чи розроблено конкретні алгоритми для практичних психологів, що працюють із депресивними пацієнтами для сприяння практичного впровадження наукових розробок у клінічну практику?

ВИСНОВОК

Вищевказані зауваження та побажання ніяким чином не впливають на загальну позитивну оцінку дослідження Савельєвої Ірини Володимирівни, оскільки дана дисертація поза сумнівом є завершеним, актуальним дослідженням для сучасної психології, відзначається науковою новизною, теоретичною та практичною значущістю, а отримані результати є обґрунтованими і достовірними.

Враховуючи актуальність, новизну, важливість одержаних автором наукових результатів, їх обґрунтованість та вірогідність, а також практичну цінність сформульованих положень і висновків дисертаційної роботи, можемо стверджувати, що робота Савельєвої І.В. «Алекситимія як фактор виникнення ризику суїцидальної поведінки в осіб з депресивними розладами» написана на високому науково-теоретичному рівні, відповідає галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки, спеціальності 053 Психологія та вимогам Наказу Міністерства освіти і науки України від 12

січня 2017 року №40 «Про затвердження вимог оформлення дисертацій» (зі змінами), «Порядку присудження доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії (Постанова Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року №44; зі змінами від 21.03.2022 року), а її авторка Савельєва Ірина Володимирівна, безумовно, заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 053 Психологія.

Офіційний опонент:

Доктор психологічних наук, професор,
завідувач кафедри загальної
та практичної психології
Кам'янець-Подільського
національного університету
Імені Івана Огієнка МОН України

Л.А. Онуфрієва

